

Олена Попадич

ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВА ОБІЗНАНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ СТРУКТУРИ ПРАВОВОЇ ВИХОВАНOSTІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГАЛУЗІ

У статті визначено компоненти (професійно-правова обізнаність, професійно-правова розвиненість та готовність до правомірної професійної діяльності) правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі; досліджено поняття, елементи та принципи професійно-правової обізнаності як компонента структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерної галузі, а також поняття та структуру професійно-правової компетентності; проведено аналіз понять виховання, вихованість, правова вихованість, професійне виховання, професійна вихованість, професійно-правова обізнаність, професійно-правова компетентність у взаємозв'язку; запропоновано визначення поняття «професійно-правова обізнаність як компонент структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерної галузі».

Ключові слова: виховання, вихованість, правова вихованість, професійна вихованість, професійно-правова обізнаність, професійно-правова компетентність, майбутній фахівець комп'ютерної галузі.

У сучасних умовах правова освіченість набула глобального значення. Загальні шляхи підвищення правової освіченості населення, передусім молоді, визначені у Національній програмі правової освіти населення, яка введена в дію Указом Президента України від 18.10.2001 р. № 992/2001. Основними завданнями Програми є: підвищення рівня правової підготовки населення, створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи й обов'язки; широке інформування населення про правову політику держави та законодавство; удосконалення системи правової освіти населення [8]. Термін «правова освіта» запроваджено у нормативну практику Указом Президента України «Про заходи щодо відзначення другої річниці Конституції України» від 17 червня 1998 р. Освіта є процесом розвитку і саморозвитку особи, пов'язаним з оволодінням соціально значимим досвідом людства, втіленим у знаннях, вміннях, творчій діяльності та емоційно-ціннісному ставленні до світу, необхідною умовою діяльності особи і суспільства щодо збереження і розвитку матеріальної та духовної культури. Правова освіта населення – процес засвоєння знань про основи держави і права, виховання у громадян поваги до закону, до прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності та правопорядку. Ми вважаємо, що правова освіта

може бути обов'язковою (у дошкільних, середніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих закладах освіти і в закладах післядипломної освіти) і факультативною (тобто за бажанням особи), а професійно-правова обізнаність є компонентом структури правової вихованості майбутнього фахівця будь-якої галузі.

Питання про правову освіту і правову інформатизацію населення України є особливо актуальним у зв'язку з необхідністю виховання громадян у дусі законослухняності та активної їх участі у формуванні правової держави, їх забезпечення інформацією щодо чинного законодавства і практики його застосування задля компетентного вирішення громадянами своїх приватних і публічних питань, ефективної профілактики правопорушень, які скоюються на ґрунті правового нігілізму, цинізму та аморальності.

Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: формування правової культури та правосвідомості особистості (С. Болоніна, В. Безбородий, Г. Васянович, О. Ганзенко, О. Дьоміна, Я. Кічук, В. Одарій, М. Подберезський, О. Столяренко, М. Требін, О. Шестопалюк, М. Цимбалюк); особливості навчально-виховного процесу та правове виховання особистості (Г. Балл, І. Бех, А. Галєєва, В. Загрева, І. Запорожан, Л. Мацук, Т. Осипова, А. Стаканков, Ю. Сурмяк, М. Фіцула, О. Хоптяна), особливості підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю (Г. Козлакова, Н. Креденець, Н. Пожар, О. Романишина, М. Шерман) та ін.

Але доводиться констатувати відсутність узагальнювальних досліджень професійно-правової обізнаності як компонента структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерної галузі.

На нашу думку, правова обізнаність особистості визначається рівнем набуття нею системи юридичних знань, переконаннями у соціальній цінності права, повагою до нього в практичному житті, грамотним тлумаченням юридичних законів та у своїй сукупності виступає показником правової освіченості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі. Тому ця проблема потребує комплексного наукового дослідження, оскільки аналіз сучасної наукової літератури засвідчує, що у ній відсутнє узагальнене висвітлення змісту структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерної галузі та професійно-правової обізнаності як компонента структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерного профілю.

Ми пропонуємо розглянути професійно-правову обізнаність як компонент структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерної галузі у таких напрямках: 1) поняття професійно-правової обізнаності майбутнього фахівця комп'ютерної галузі; 2) елементи та принципи професійно-правової обізнаності майбутнього фахівця комп'ютерної галузі; 3) професійно-правова компетентність: поняття та структура.

Метою статті є аналіз професійно-правової обізнаності як компонента структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерного профілю.

Новизна дослідження полягає в тому, що при визначенні компонентів (професійно-правова обізнаність, професійно-правова розвиненість та готовність до правомірної професійної діяльності) правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі вперше запропоновано визначення професійно-правової обізнаності як компонента структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерної галузі та охарактеризовано поняття виховання, вихованість, правова вихованість, професійне виховання, професійна вихованість, професійно-правова обізнаність, професійно-правова компетентність у взаємозв'язку.

У вищому закладі освіти виховання повинне здійснюватися в сучасних умовах, з урахуванням фізичної, психічної зрілості особистості, а також її інтелектуального і духовного розвитку. Якісним показником виховання є вихованість особистості. Вихованість найповніше характеризує людину як громадянина суспільства, світу, носія, захисника, творця етнокультурних і загальнолюдських цінностей – духовних, світоглядних, етичних, естетичних, гуманних, демократичних, правових, екологічних, трудових тощо. Розрізняють деякі види вихованості, зокрема правову вихованість. Правова вихованість є найважливішою психолого-педагогічною та соціально-правовою характеристикою особистості, вона неподільно пов'язана із загальною вихованістю, відбиває ступінь її всебічності та гармонійності. Правова вихованість громадянина складається з таких елементів: пошана до закону й законності, ставлення до них, як до вищих соціальних цінностей, як до норм життя, як до блага, без якого неможливо цивілізованим шляхом реалізувати себе, свої життєві плани, як до одного з надійних способів вирішення правових проблем, як до надійної сили, спрямованої і здатної захищати права і свободи; наявність правомірних цілей, планів, намірів у житті, діяльності, вчинках; потреба, прагнення, звичка постійно поводитися відповідно до норм закону; постійне прагнення до вибору лише законних способів і засобів досягнення цілей; непохитна стійкість до криміногенних спокус; прагнення до сприяння правоохоронним органам у їх роботі щодо усунення причин і умов здійснення незаконних вчинків; активність та участь у підтримці правопорядку [5, с. 43]. Рівень правової вихованості – це не тільки знання й розуміння необхідності виконувати норми, але й ступінь сформованого ставлення до закону як до цінності. Ознаками вихованості є становлення особистості, добровільне виконання певних вчинків, дій, їх мотиви [7, с. 216].

Ми виокремлюємо поняття правової вихованості майбутніх фахівців, які належать до певної соціальної і професійної групи (у даному випадку це комп'ютерна галузь). З одного боку, це вплив професійної (інформа-

ційної) культури, з другого – виконання і дотримання норм, правил, що захищають права, свободи й обов'язки суб'єктів інформаційної діяльності. Обґрунтовуючи розуміння правової вихованості майбутніх фахівців комп'ютерної галузі, ми врахували вплив професійного середовища, в якому фахівець комп'ютерної галузі здійснює свою професійну діяльність. Інформаційний простір є однією з підсистем соціокультурного середовища й існує як сукупність таких, що історично склались, і соціально обумовлених зовнішніх чинників, обставин та ситуацій [4, с. 71].

В організації виховного процесу вищої школи особливе місце займає розв'язання завдань професійного виховання, метою якого є формування у студентів поваги до обраної спеціальності, вироблення необхідних для неї рис, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця. Професійна вихованість забезпечується: любов'ю до своєї професії, ідентифікованістю з професійним співтовариством, утвердженням його цінностей і норм як своїх; професійною культурою в роботі та культурою поведінки у трудовому колективі; почуттям професійного обов'язку й відповідальності та ін. [3, с. 56].

Таким чином, ми визначаємо правову вихованість майбутніх фахівців комп'ютерної галузі як системну, педагогічно сформовану, особистісну якість, як інтегрований прояв професійно-правової обізнаності, професійно-правової розвиненості та готовності до правомірної професійної діяльності у комп'ютерній галузі [4, с. 72].

Розглянемо професійно-правову обізнаність як один з компонентів структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерного профілю.

Професійно-правова обізнаність майбутнього фахівця комп'ютерної галузі відображає теоретичне (наукове) осмислення правової дійсності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ. Вона характеризується наявністю певних знань, поглядів і переконань. Правова обізнаність дозволяє адекватно розуміти правову сферу суспільства, завдання й значимість творення правової держави, коректно інтерпретувати права і свободи, їх межі, розуміти правову відповідальність і необхідність будувати своє життя, не порушуючи закони.

Рівень професійно-правової обізнаності визначається «рівнем правових знань правового мінімуму», яким повинен володіти кожен громадянин суспільства, незалежно від його соціального статусу [1, с. 67].

Професійно-правова обізнаність майбутніх фахівців комп'ютерного профілю передбачає освоєння таких елементів, як: правові ідеї, теорії, концепції, переконання (наприклад, теорії соціальної правової держави); правові поняття і явища; правові категорії; правові принципи (зокрема, верховенства права, переваги загальновизнаних норм міжнародного права над нормами національного права); нормативні документи; акти законодавства; правові уявлення про професійні права та обов'язки

фахівців комп'ютерної галузі; можливості, порядок і правила юридичного захисту своїх прав та інтересів; правові практичні знання щодо діяльності в галузі інформаційних технологій; правові засади роботи з інформаційними мережами; засоби захисту інформації та інтелектуальної власності; правові погляди, що передбачають самооцінку, тобто вміння критично оцінити свою поведінку з погляду її відповідності праву.

Професійно-правова обізнаність майбутніх фахівців комп'ютерної галузі, на нашу думку, повинна формуватися за такими основними принципами: законодавча, виконавча та правоохоронна діяльність органів влади, їх посадових осіб при здійсненні правового виховання майбутніх фахівців України повинна визначатися конституційним обов'язком держави утверджувати і забезпечувати права і свободи людини, визнаної найвищою соціальною цінністю в Україні, а також відповідальністю держави перед людиною за свою діяльність; правова освіта і правова інформатизація населення України повинні бути справою не тільки держави, а й громадянського суспільства, починаючи з його первинного інституту – сім'ї; при здійсненні правового виховання майбутніх фахівців України у законодавстві повинні закріплюватися лише такі норми, в яких реалізуються принципи верховенства права і верховенства Конституції України та забезпечується пріоритетність загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права; правова освіта і правова інформатизація населення України повинні здійснюватися на принципах демократизму, виходячи з того, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; правова освіта і правова інформатизація населення повинні здійснюватися на науковій основі, ґрунтуватися на сучасних досягненнях теорії управління та юридичної науки.

Дуже близьким до поняття професійно-правової обізнаності є поняття професійно-правової компетентності. Під правовою компетентністю Ю. Сурмяк розуміє таку форму відображення правових явищ, яка поєднує інтелектуальні, психічні, емоційні та поведінкові процеси і стани в межах правового поля, що в сукупності створюють систему правових знань, умінь і навичок, правових емоцій і почуттів, правових позицій, мотивів, переконань і настанов особи, які синтезуються у прийнятих рішеннях та спрямовані на пізнання, самовдосконалення, саморозвиток особистості у сфері правовідносин. Правова компетентність забезпечується формуванням системи знань Конституції України та основних галузей права і законодавства, формуванням умінь і навичок практичного застосування норм права, навичок соціально активної правової поведінки, правових переконань особи, її індивідуальних здібностей і талантів [6, с. 12].

Професійна компетентність у навчальному процесі повинна виражатися в сукупності таких елементів: використання інформаційно-комунікативних технологій; захист прав учасників освітніх відносин;

консультування з правових питань; вирішення професійних правових завдань; використання законодавчих та інших нормативно-правових документів [9, с. 283].

Структура професійної компетентності (і водночас професіоналізму) фахівця будь-якої галузі виробництва має містити, принаймні, такі базові складники: певний рівень теоретичних знань у галузі обраної ним професії та володіння практичними навичками їх застосування, достатній для того, щоб ефективно виконувати особисті виробничі функції на робочому місці; націленість на кінцевий результат власної діяльності, здатність і готовність брати на себе відповідальність за результатами своєї роботи; здатність та готовність приймати правильні рішення як у стандартних, так і в позаштатних виробничих ситуаціях та визначати оптимальні шляхи їх реалізації; уміння гнучко та оперативно адаптувати свої знання та навички до нових вимог і динаміки організаційних і технологічних змін у виробничому середовищі; високий ступінь соціально-психологічної адаптації, здатність швидко та органічно інтегруватися у структури міжособових взаємовідносин у виробничих колективах, сформована комунікативна компетентність; уміння орієнтуватися в соціальному середовищі, де проходить життєдіяльність певної людини; розвиток персональних вмінь і здібностей, внутрішня потреба в постійному оновленні своїх знань і навичок, психологічне націлення на безперервну освіту, що передбачає здатність до навчання, до засвоєння нових знань; прагнення кар'єрного росту, бажання не зупинятися на досягнутому [2, с. 370].

Таким чином, професійно-правова обізнаність майбутнього фахівця комп'ютерного профілю характеризується наявністю правових знань, поглядів і переконань, що дозволяє йому бути компетентним та зрозуміти роль права, правопорядку, правові норми і правові відносини у сфері професійної діяльності (комп'ютерної галузі), усвідомлювати свої професійні права, обов'язки і свободи.

Отже, ефективність підготовки майбутніх фахівців комп'ютерної галузі до виконання професійних функцій визначається в межах утворень пізнавальної сфери (знання, уявлення, вміння, навички) або особистісних новоутворень, таких як готовність до діяльності, спрямованість особистості, освіченість, компетентність тощо. Правова освіченість є основою правосвідомості. Правова обізнаність передбачає такі аспекти: розвиток правосвідомості, що дозволяє оцінювати дії, вчинки, поведінку, робити вибір, приймати рішення; розвиток мотивів і потреб щодо самовдосконалення у сфері правової культури. Правова вихованість спеціаліста передбачає повагу до закону і законності, ставлення до них як до соціальних цінностей, дотримання правових норм професійної поведінки; прагнення до вибору правомірних способів і засобів вирішення виробничих проблем.

Необхідним елементом доступу громадян до права у демократичних

країнах є правова освіта і правова інформатизація населення, які, у першу чергу, мають правозахисний зміст, але разом з тим формують і позитивне ставлення громадян до державних інститутів. Однією з ознак правової освіти чи правової інформатизації є притаманна усім громадянам висока державна культура, зокрема, їх обізнаність з життєво необхідними юридичними законами, а також уміння і навички їх використання у практичному житті, що може бути забезпечено за допомогою компонентної структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерного профілю як єдність і взаємозумовленість професійно-правової обізнаності, професійно-правової розвиненості та готовності до правомірної професійної діяльності у комп'ютерній галузі.

Таким чином, формування у майбутніх фахівців комп'ютерної галузі правових знань, які координують державні чи особисті цілі, інтереси, мотиви виховання людини, зумовлюється самою практикою політичних і соціально-економічних змін, що відбуваються у нашій країні. Тому стає зрозуміло, що теоретичні знання, акумульовані в різних галузях права, і практичні навички щодо їх застосування зможуть сприяти реалізації завдань правового виховання й освіти майбутніх фахівців.

Проведене дослідження виявило, що професійно-правова обізнаність майбутнього фахівця комп'ютерного профілю характеризується наявністю правових знань, поглядів і переконань, що дає йому змогу зрозуміти роль права, правопорядку, правові норми і правові відносини у сфері професійної діяльності (комп'ютерна галузь), усвідомлювати свої професійні права, обов'язки й свободи.

Оскільки нами встановлено, що структура правової вихованості студентів охоплює правові знання (професійно-правова обізнаність), ставлення до права та правову поведінку, то перспективи подальшої роботи вбачаємо у дослідженні таких компонентів структури правової вихованості майбутнього фахівця комп'ютерного профілю, як професійно-правова розвиненість (ставлення до права) та готовність до правомірної професійної діяльності (правова поведінка) у комп'ютерній галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болоніна С. В. Правосвідомість молоді в умовах системної кризи / С. В. Болоніна // Юрист. – 2004. – № 10. – С. 66–70.
2. Креденець Н. Д. Сучасні інформаційні технології як основа компетентнісно-орієнтованого формування професіоналізму спеціалістів у процесі їхньої освітньої підготовки / Н. Д. Креденець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / [редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – К. ; Вінниця : Планер, 2012. – Вип. 33. – С. 367–372.
3. Осипова Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю : навч.

- посіб. / [Т. Ю. Осипова, І. О. Бартенєва, О. О. Біла та ін. ; за заг. ред. Т. Ю. Осипової]. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.
4. Попадич О. О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Попадич Олена Олександрівна. – Умань, 2014. – 283 с.
 5. Столяренко А. М. Юридическая педагогика : курс лекцій / Алексей Михайлович Столяренко. – М. : ТАНДЕМ ; ЭКМОС, 2000. – 496 с.
 6. Сурмяк Ю. Р. Взаємодія вищих професійних училищ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Сурмяк Юрій Романович. – Дрогобич, 2009.
 7. Требін М. П. Правова вихованість – основа демократичного, правового розвитку українського суспільства / М. П. Требін // Проблеми законності. – 2009. – № 103. – С. 216–220.
 8. Указ Президента України «Про національну програму правової освіти населення» № 992/2001 від 18.10.2001 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
 9. Шестопалюк О. О. Формування професійної компетентності майбутніх учителів правознавства / О. О. Шестопалюк // Інформаційно-комунікативні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. : [у 2 ч.] / за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – Ч. 2. – С. 280–284.